

DREPTUL LA AUTOAPĂRARE POTRIVIT

art.51 DIN CARTA ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE

Valentin ROȘCA

Catedra Drept Internațional și Drept al Relațiilor Economice Externe

The right to self defense is the most controversial topic in the debate between states, as well as between theorists. The discrepancies mainly present in discussions regarding the nature, essence and applicability of self-defense are more thorough in cases when they are analyzed the legality of the anticipated or "preventive" self-defense or protection of nationals on foreign territories. Discussions on the legality and right of usage of self-defense dates from the time of the United Nations (UN) foundation. According to the UN Charter, there are present only two exceptions to the prohibition established by Art.2, par.(4) UN Charter: a) use of force under UN Security Council authorization (Article 39 UN Charter), b) use of force in cases of self-defense (Article 51 UN Charter).

In spite of the norm inserted in the Art.51 of the UN Charter, the controversial nature of self-defense is perpetuated by two courses. The first current supports the idea that Art.2, par.(4) of the UN Charter has to be applied in a strict form (restricted) without any deviations, and supporters of the second current, promotes the idea of Art.51 of the UN Charter application in a broader interpretation without any restrictions.

Additional to the multitude of concepts and theories on the right of self defense, which creates a number of difficulties in interpretation and enforcement of this law, international society for more than half a century faces another problem. The result of this problem consists in the fact that the UN Charter can not be applied strictly to the provisions established after the World War II. This gap consists in the ambiguity of the UN Charter. This is due to the haste the UN Charter was drafted and adopted at the end of World War II.

The amalgam of these situations creates an uncertain situation in this domain, and the result is that a certain norm, in this case Art.2, par.(4) of the UN Charter, is avoided through abusive application of Art.51 of the UN Charter, because the wording of this norm allows a broad interpretation. Thus, in the context of existing conditions in the world new trends of interpretation and application of an inherent right of self defense of each country are beginning to shape. The biggest problem is that in addition to the presence of uncertainties concerning the applicability and qualification of this right according to express norms established by the UN Charter there are new threats to international order which requires a broader interpretation in the context of new created circumstances.

The result is clear, that the current notion of self-defense begins to get a broader sense and a more uncertain concept than it was before.

Dreptul la autoapărare reprezintă cel mai controversat subiect în dezbateri – atât între state, cât și între doctrinari. În mare parte, discrepanțele prezente în cadrul discuțiilor privind natura, esența și aplicabilitatea autoapărării sunt mai aprofundate în cazurile când sunt analizate legalitatea dreptului la autoapărarea anticipată sau „preventivă” sau protecția naționalilor pe teritoriile statelor străine [1]. Discuțiile privind legalitatea și corectitudinea folosirii dreptului la autoapărare datează din momentul când au fost puse bazele Organizației Națiunilor Unite (ONU).

Prin art.2 alin.(4) din Carta ONU în mod expres a fost stabilită interdicția folosirii forței sau amenințării cu aceasta de către membrii ONU în cadrul relațiilor internaționale. Potrivit Cartei ONU, sunt prezente doar două excepții la interdicția stabilită de art.2 alin.(4) din Carta ONU:

- aplicarea forței în baza autorizației Consiliului de Securitate al ONU (art.39 din Carta ONU stabilește că Consiliul de Securitate este împuternicit să „...constate existența unei amenințări împotriva păcii, a unei încălcări sau a unui act de agresiune...”);
- aplicarea forței în cazurile de autoapărare (art.51 din Carta ONU stabilește că „nici o dispoziție din prezenta Cartă nu va aduce atingere dreptului de autoapărare individuală sau colectivă în cazul în care se produce un atac armat împotriva unui Membru al Națiunilor Unite...”) [2].

Carta ONU, adoptată la 26 iunie 1945 de către 51 de state, reprezintă un tratat internațional, care, în conformitate cu art.2 din Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor (23 mai 1969), reprezintă „un acord internațional încheiat în scris între state și guvernat de dreptul internațional, fie că este consemnat într-un instrument unic, fie în două sau mai multe instrumente conexe, oricare ar fi denumirea sa particulară” [3]. Astfel, luând în considerație caracterul obligatoriu al unui tratat pentru părțile semnatare, Carta ONU nu

reprezintă o excepție în acest sens. În contextul scopului primordial al ONU – „de a izbăvi generațiile viitoare de flagelul războiului...”, toate prevederile Cartei ONU urmează a fi respectate în mod obligatoriu de către statele membre.

Carta ONU, prin art.51, a stabilit expres că „nici o dispoziție din prezenta Cartă nu va aduce atingere dreptului inerent de autoapărare individuală sau colectivă în cazul în care se produce un atac armat împotriva unui Membru al Națiunilor, până când Consiliul de Securitate va fi luat măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale. Măsurile luate de Membri în exercitarea acestui drept de autoapărare vor fi aduse imediat la cunoștința Consiliului de Securitate și nu vor afecta în nici un fel puterea și îndatorirea Consiliului de Securitate, în temeiul prezentei Carte, de a întreprinde oricând acțiunile pe care le va socoti necesare pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale”.

Conceptul tradițional al autoapărării în dreptul internațional este formulat în speța *Caroline* [4]. În 1837, în timpul unei revolte antibritanice din Canada, o parte din forțele rebele erau staționate în regiunea Navy Island, teritoriu britanic. Rebelii erau aprovizionați cu muniție și recruți de către vasul *Caroline*. La 29 decembrie 1837, în timp ce nava *Caroline* era ancorată în Schlosser, teritoriu american, aceasta a fost atacată de către trupele britanice și distrusă în respectivul port american. Pe lângă faptul că acest act de violență a fost comis pe un teritoriu străin, în timpul acestui atac a murit un cetățean american. La scurt timp au apărut reacțiile de rigoare ale administrației americane, la care partea britanică a răspuns că acțiunile comise se încadrau în limitele aplicării dreptului la autoapărare. În urma unui schimb de corespondențe, oficialii SUA și ai Marii Britanii au ajuns la un numitor comun privind trăsăturile caracteristice ale autoapărării. Astfel, pentru existența dreptului la autoapărare trebuia să fie prezentă „o necesitate de moment, instantanee, copleșitoare, care să nu lase nici o posibilitate pentru alegerea unui mijloc de aplicare a acestui drept, dar nu pentru o deliberare” [5]. Acest concept cutumiar a marcat relațiile internaționale până la declanșarea primului război mondial.

Pentru perioada interbelică cel mai reușit succes a reprezentat Tratatul internațional cu privire la renunțarea la război ca instrument al politicii naționale (Pactul Briand-Kellog) din 1928, care prin art.I a condamnat „recurgerea la război pentru soluționarea diferendelor internaționale și renunțarea la acesta în calitate de instrument al politicii naționale...”. Principiu care, în cele din urmă, nu a fost respectat, iar consecințele au fost dezastruoase.

În pofida normei inserate în art.51 din Carta ONU, natura controversată a autoapărării este perpetuată de două curente. Primul curent susține ideea că art.2 alin.(4) din Carta ONU urmează a fi aplicat într-o formă strictă/restrânsă fără careva devieri, iar susținătorii celui de-al doilea curent promovează ideea de aplicare a art.51 din Carta ONU într-o formă mai largă, fără careva restricții în interpretarea sa. În final conturându-se două școli în acest sens: *Restricționistă* și *Contra-restricționistă* [6].

Potrivit teoriei „restricționiste”, art.2 alin.(4) din Carta ONU trebuie să reprezinte o interdicție absolută a aplicării/folosirii forței cu o excepție foarte restrânsă, cea stabilită de art.51 din Carta ONU [7]. Articolul în cauză se referă direct la un „atac armat”, care este direct și inevitabil, dar nicidecum nu se referă la un pericol de a fi atacat, autoapărare preventivă, represalii sau la prevenirea unui nou atac. Restricționiștii pledează că art.51 din Carta ONU este o excepție unică când forța urmează a fi aplicată în mod legal fără careva restricții. Ideile expuse de către acest curent totalmente se contrazic cu cele susținute de către adepții contra-restricționismului.

Adepții teoriei „contra-restricționiste” susțin că prin însăși sintagma „drept inerent” din dispoziția art.51 al Cartei ONU se confirmă faptul existenței anterioare a dreptului la autoapărare în dreptul internațional în calitate de normă cutumiară. Astfel, art.51 din Carta ONU păstrează prevederile dreptului internațional cutumiar în ce privește dreptul la autoapărare, inclusiv autoapărarea preventivă, retorsiunea sau represaliile. În acest context a fost expusă următoarea idee: „Articolul 51 din Carta ONU trebuie să fie interpretat în calitate de normă care recunoaște, dar nu reglementează, dreptul la autoapărare și că sensul său este derivat din dreptul internațional cutumiar” [8].

Alți doctrinari susțineau ideea că dreptul la autoapărare poate fi aplicat într-o modalitate mai largă, din motivul că dreptul la autoapărare preventivă era prevăzut de dreptul internațional cutumiar înainte de 1945. Oponenții acestei teorii indicau faptul că noțiunea „dreptul inerent de autoapărare” din art.51 al Cartei ONU nu reprezintă o noțiune dinamică susceptibilă de careva schimbări de-a lungul timpului. Scopul acestui drept este strict stabilit de dreptul internațional cutumiar în 1945 și nu este susceptibil de nici o restricție din partea oricărui stat [9]. Deși, în acest context au apărut unele discuții controversate după atacurile teroriste din 11 septembrie 2001. Unele state după tragicul eveniment 9/11 au considerat că dreptul la autoapărare este susceptibil de a fi extins în cazul unui „război împotriva terorii” (*war on terror*), iar unii din cei mai mari

adepti ai acestei terorii evident au fost americanii [10]. Rezultatul în practică al acestei teorii a fost înregistrat în cazul intervenției forțelor NATO în Afganistan în 2001 și a forțelor de coaliție în Irak în 2003.

Războiul a fost mereu considerat a fi un bici pentru societate. Până în sec.XX războiul era considerat ca o metodă legală de soluționare a diferendelor internaționale. Specificul relațiilor interstatale, însăși complexitatea sistemului de drept internațional, nu au permis eliminarea războiului în calitate de instrument național de soluționare a diferendelor. Lucru realizat parțial abia după cel de-al doilea război mondial. Într-o oarecare măsură ar părea straniu că acest proces de eliminare a războiului în calitate de „instrument al politicii naționale” a durat o perioadă atât de îndelungată. Aceasta în contextul în care normele dreptului internațional umanitar au început a fi codificate în a doua jumătate a sec. XIX. Însă, un astfel de scenariu era de așteptat. Până în prezent dreptul la suveranitate nu este contestat de nici un subiect al dreptului internațional public. Acesta rămâne un drept fundamental al fiecărui stat în parte, care nu poate fi pus la dubiu de către nimeni și nici un factor de decizie din cadrul dreptului internațional nu are dreptul de a limita suveranitatea unui stat. În astfel de condiții, având în calitate de reper dreptul la suveranitate și bazându-se pe obligativitatea universală a principiului neamestecului în afacerile interne, folosirea războiului a fost „mușamalizată” de către membrii ONU în contextul dezvoltării noilor norme și standarde în privința interzicerii războiului în calitate de instrument al politicii naționale și, în general, restricționării folosirii forței sau amenințării cu aceasta în relațiile internaționale, cu anumite excepții expres stabilite de către Carta ONU. Aceste excepții au fost menționate *supra*. Asemenea activitate foarte ușor este identificată în politica unor state la nivel internațional. De exemplu, fiecare administrație americană care intră în Casa Albă elaborează așa-numitele „doctrine militare”. În ultimele trei decenii au fost înaintate/elaborate doctrinele Reagan, Bush Sr., Powell și Clinton. Dacă analizăm aceste doctrine din punct de vedere juridic și rezultatele acestora la nivel internațional, nici una, în afară de doctrina Reagan la „autoapărarea colectivă”, nu a avut tangență cu dreptul internațional. Curios în acest caz este faptul că doctrina Reagan a fost o încercare de a extinde noțiunea juridică de „autoapărare”, în scopul de a cuprinde activitățile secrete militare ale Statelor Unite în sprijinul acțiunilor anticomuniste în orice parte a lumii. Pe de altă parte, doctrinele Bush, Powell și Clinton au fost niște explicații complete ale politicii generale ale Statelor Unite în ceea ce privește utilizarea forței, indiferent de problema de legalitate [11]. Rezultatul în acest sens sunt acțiunile militare americane în următoarele cazuri: invazia Granadei (1983), invazia Panamei (1989), bombardarea Bagdadului (1993), atacurile cu rachete asupra taberelor de antrenament ale formațiunilor teroriste din Afganistan și Sudan (1998). Este necesar de remarcat că SUA nu reprezintă unicul exemplu de stat care interpretează dreptul la autoapărare într-o formă mai largă și mai convenabilă pentru sine în anumite situații. Motive sunt diverse, cum ar fi protecția cetățenilor proprii peste hotarele țării, acordarea asistenței/suportului guvernului legal și ales într-un mod democratic, protejarea integrității drepturilor statului în conformitate cu anumite tratate bilaterale etc.

Adițional celor expuse, apare o altă problemă, care deja de mai bine de jumătate de secol nu permite aplicarea cu strictețe a Cartei ONU. Acest gol constă în însăși ambiguitatea prevederilor Cartei ONU. În mare parte aceasta se datorează grabei în care Carta ONU a fost elaborată și adoptată la sfârșitul celui de-al doilea război mondial.

Această ambiguitate poate fi din start evidențiată prin unele circumstanțe care la prima vedere par a fi doar mici carențe, însă treptat se amplifică, iar în final produce o adevărată criză în activitatea ONU și în realizarea completă a principiilor și scopurilor acesteia. Dacă prin art.2 alin.(4) s-a crezut că se va elimina totalmente flagelul războiului, atunci prin mesajul său direct, fără nici o reglementare mai precisă referitor la „folosirea forței în cadrul relațiilor internaționale”, societatea internațională până în prezent se confruntă cu crize politice în acest domeniu. „Războiul”, în calitate de instrument statal de soluționare a diferendelor internaționale, a fost interzis prin art.2 alin.(4) din Carta ONU. La rândul lor, statele membre implicate în anumite disensiuni atât la nivel regional, cât și la nivel internațional au început să folosească o terminologie specifică în domeniu, care permitea evitarea unor consecințe negative în privința lor, dar și o eventuală condamnare din partea societății internaționale pentru încălcarea flagrantă a prevederilor Cartei ONU. Astfel, termenul „război” a început să fie înlocuit cu operațiuni de restabilire a ordinii la frontieră, dispute regionale, conflicte armate etc. Însă, pe lângă multitudinea de „inovații” ale actorilor relațiilor internaționale în ce privește evitarea unor condamnări privind încălcarea prevederilor Cartei ONU la capitolul folosirea forței în dreptul internațional, se pare că cea mai controversată situație apare în cazul prezenței celei de-a doua excepții, pe lângă cea din art.39 din Carta ONU, în ce privește aplicarea forței în conformitate cu Carta ONU, și anume: **dreptul la autoapărare în conformitate cu art.51 din Carta ONU.**

Statele, în cadrul folosirii forței între ele, practic invocă în mod invariabil dreptul la autoapărare. Anume în astfel de situații apar cele mai multe disensiuni în ce privește „tălmăcirea” strictă la nivel internațional a unui termen juridic. Implicația în acest caz ar fi că dreptul la autoapărare este generat de, și totodată încorporat în, dreptul fundamental al statelor la supraviețuire [12]. Dreptul la autoapărare, în calitate de un drept indispensabil al statelor, a fost remarcat de către Curtea Internațională de Justiție în 1996 în *Opinia Consultativă privind Legalitatea amenințării și folosirii armelor nucleare*: „Mai mult, Curtea nu poate pierde din vedere dreptul fundamental al fiecărui stat la supraviețuire și, astfel, dreptul de a recurge la autoapărare, în conformitate cu articolul 51 din Cartă, atunci când existența sa este în joc” [13].

Din cele expuse rezultă un fapt evident: că art.51 din Carta ONU prevede dreptul inerent al fiecărui stat membru la autoapărare. Astfel, prin art.51 din Carta ONU „autoapărarea” a fost încorporată în dreptul internațional în calitate de drept, dar nicidecum ca o datorie.

Aceeași normă evidențiază formele de autoapărare – **individuală** și **colectivă**. Este de remarcat că nu există nici un impediment pentru preluarea de către stat a unei datorii speciale (printr-un tratat bilateral sau multilateral); întru exercitarea autoapărării, ar trebui să apară un atac armat. Datoria folosirii autoapărării individuale este în mod normal suportată de un stat atunci când se obligă printr-un regim de neutralitate permanentă. La rândul său, obligația de autoapărare colectivă este formulată în mai multe forme convenționale, cum ar fi alianțele militare [14].

La prima vedere, persistă impresia că norma inserată în art.51 din Cartea ONU este ideală și nu necesită nici o completare. Însă, problema cea mai principală, care se menține din momentul adoptării Cartei ONU, constă în aceea că nici un stat nu intră în esența art.51 al Cartei ONU. Mai mult ca atât, pe lângă faptul că nu se întreprind careva acțiuni pentru o interpretare corespunzătoare și comună a acestei norme, nu se simte nici o voință dezirabilă din partea lor în acest sens. Această situație controversată ia o amploare mai mare în cazul în care practic în majoritatea conflictelor care au avut loc în perioada postbelică mereu a fost invocat dreptul la autoapărare în baza art.51 din Carta ONU.

După cum a mai fost menționat, aplicarea forței în cazul dreptului la autoapărare este cea de-a doua excepție legală de la art.2 alin.(4) din Carta ONU. O modalitate perfectă de evitare a unei condamnări sau consecințe negative pentru încălcarea flagrantă a unui principiu fundamental al dreptului internațional contemporan – soluționarea pașnică a diferendelor internaționale. Mai mult ca atât, în contextul invocării art.51 din Carta ONU statele nu încearcă să intre în esența dezbaterilor doctrinare sau practice cu privire la aplicarea dreptului la autoapărare. Statele membre, la momentul comunicării Consiliului de Securitate în conformitate cu art.51[15] despre aplicarea dreptului la autoapărare, își prezintă doar justificările lor în ce privește aplicarea acestui drept, iar astfel de justificări sunt diferite de la caz la caz [16].

Diferențele care apar în domeniul recurgerii la autoapărare au împiedicat includerea de către state a unor prevederi de fond în rezoluțiile Adunării Generale, care erau destinate să codifice legislația cu privire la aplicarea forței în dreptul internațional [17]. Această stare incertă s-a resimțit în timpul elaborării și negocierii rezoluțiilor Adunării Generale a ONU, care aveau scopul de a reglementa aplicarea forței în cadrul relațiilor internaționale:

✓ Rezoluția Adunării Generale a ONU 2625(XXV) din 24 octombrie 1970 privind adoptarea Declarației Adunării Generale a ONU asupra principiilor de drept internațional cu privire la relațiile prietenești și de colaborare între state în conformitate cu Carta ONU;

✓ Rezoluția Adunării Generale a ONU 3314(XXIX) cu privire la definirea agresiunii;

✓ Rezoluția Adunării Generale 42/22 din 18 noiembrie 1987 cu privire la adoptarea Declarației privind sporirea eficacității principiului abținerii de la amenințarea sau folosirea forței în relațiile internaționale.

În toate aceste acte juridice internaționale statele membre nu au putut nicidecum trece peste norma prestabilită în art.51 al Cartei ONU – **dreptul inerent la autoapărare colectivă sau individuală**. Această strictă prevedere de la bun început creează iluzia unei stabilități și a unei siguranțe în ce privește restricționarea aplicării forței în cadrul dreptului internațional. Acest „drept inerent la autoapărare” ar putea reprezenta o completare la art.2 alin.(4) din Carta ONU și ar interzice folosirea forței într-un mod samavolnic. Însă, stipularea unei prevederi stricte nu semnifică eliminarea tuturor carențelor din domeniu și impunerea respectării unei „reguli” de către toți subiecții dreptului internațional. În majoritatea cazurilor prevederea strictă și fără o reglementare suplimentară privind implementarea acesteia duce la o interpretare necorespunzătoare a normei și la dezbateri lungi și fără rezultate benefice. Plus la aceasta, asemenea situații duc la o situație incertă continuă

în domeniu, iar rezultatul este că o anumită normă (în cazul de față art.2 alin.(4) din Carta ONU) este ocolită prin aplicarea abuzivă a art.51 din Carta ONU, din motivul că formularea sa permite o interpretare largă.

Drept rezultat, doctrina privind dreptul la autoapărare în dreptul internațional reprezintă pentru societatea contemporană un „tărâm neexplorat până la capăt”. Dezbaterile despre care s-a menționat că pun în dificultate aplicarea corespunzătoare a art.51 din Carta ONU se referă în primul rând la termenul „*inherent*” și la referința explicită la „*atacul armat*”. Mai mult decât atât, aceste dezbateri se referă la faptul dacă termenii menționați limitează sau suplimentar completează formele preexistente ale autoapărării în dreptul internațional, iar aceste forme preexistente își rezervau dreptul de a folosi unilateral forța în soluționarea conflictelor, inclusiv autoapărarea anticipată, represaliile și retorsiunea [18].

Abordarea alternativă a unor astfel de subiecte sensibile în mod automat duce la defalcarea sistemului ONU al securității colective în timpul Războiului Rece, în scopul justificării folosirii unui drept „larg” al autoapărării în același mod în care unii susțin interpretarea restrictivă a interdicției de utilizare a forței dată în art.2 alin.(4) din Carta ONU [19]. Argumentul privind interpretarea restrictivă a aplicării forței a fost expusă de către judecătorul Sir Robert Jennings în Opinia Separată în cazul *Nicaragua contra SUA* [20]. În practică, statele, prin înaintarea cererilor pentru autoapărare, încearcă să prezinte argumente care vor evita acele controverse doctrinare și de a recurge la cea mai largă gamă de acțiuni posibile pentru state în acest sens. În special după cazul *Nicaragua contra SUA*, statele au început cu mare grijă să invoce articolul 51 în cazurile de justificare a utilizării forței de către acestea. Statele fac acest lucru chiar și în cazurile în care în mod evident nu este plauzibilă extinderea, dincolo de orice măsură, a articolului 51 din Carta ONU. Chiar și atunci când se bazează pe un drept larg de autoapărare, în absența unui atac armat asupra teritoriului lor, statele invocă articolul 51.

Din prevederile art.51 al Cartei ONU reiese că asemeni situației stabilite în privința respectării art.2 alin.(4) din Carta ONU, unde rolul primordial îl are Consiliul de Securitate, în cazul folosirii dreptului la autoapărare această instituție specializată a ONU are un cuvânt greu de spus. Astfel, „măsurile luate de membri în executarea acestui drept de autoapărare vor fi aduse imediat la cunoștința Consiliului de Securitate”. În prezența acestor condiții, dreptul la autoapărare este un drept de scurtă durată, unul temporar, „până când Consiliul de Securitate va lua măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale” [21]. În pofida faptului că art.51 stabilește acest rol crucial pentru Consiliul de Securitate, această normă nu prevede obligativitatea din partea acestuia de a se pronunța asupra legalității oricărei invocări a dreptului la autoapărare. În practică astfel de situații din partea Consiliului de Securitate nu au fost întâlnite.

Importanța Consiliului de Securitate în ce privește aplicabilitatea art.51 al Cartei ONU și obligativitatea adresării către acesta este abordată în cazul *Nicaragua contra SUA*. În această speță, SUA a invocat faptul că Curtea Internațională de Justiție nu ar trebui să se pronunțe în privința revendicărilor privind dreptul la autoapărare, din motivul că art.51 stabilește în acest sens doar importanța Consiliului de Securitate. Curtea Internațională de Justiție a respins cele invocate de către SUA. Aceasta a argumentat decizia sa prin următoarele: „SUA a încercat să transfere din dreptul național la nivel internațional conceptul privind separarea puterilor, întrucât astfel de concepte nu sunt aplicabile relațiilor între instituțiile internaționale în cazurile privind soluționarea litigiilor. De asemenea, faptul că chestiunea se află la examinare în fața Consiliului de Securitate nu ar trebui să prevină și faptul ca aceasta să fie examinată și de către Curte” [22]. Or, potrivit art.36 din Statutul CIJ, Curtea are jurisdicția pentru toate diferendele de ordin juridic având ca obiect:

- interpretarea unui tratat;
- orice problemă de drept internațional;
- existența oricărui fapt care, dacă ar fi stabilit, ar constitui încălcarea unei obligații internaționale;
- natura sau întinderea reparației datorate pentru încălcarea unei obligații internaționale [23].

De asemenea, prin speța *Nicaragua contra SUA* Curtea Internațională de Justiție a remarcat importanța notificării Consiliului de Securitate despre decizia de a folosi forța în scop de autoapărare de către anumite state [24]. În special după pronunțarea de către CIJ a hotărârii pe cazul *Nicaragua contra SUA* cu certitudine putea fi declarat că notificarea Consiliului de Securitate în cazul autoapărării nu mai este o raritate în dreptul internațional. Mai mult ca atât, în prezent este înregistrată o tendință de supra-raportare a revendicărilor pentru folosirea autoapărării individuale. Din cele expuse reiese destul de clar că în cazul implicării statului într-un episod aparte din contextul unui întreg curs de evenimente nefaste autoapărarea poate fi folosită doar după informarea imediată a Consiliului de Securitate [25].

Cu toate acestea, anume în astfel de situații apare o nouă dilemă în ce privește interpretarea dreptului la autoapărare (individuală sau colectivă) stabilit de Carta ONU. Prevederile art.51 din Carta ONU indică doar obligativitatea notificării Consiliului de Securitate în cazul folosirii dreptului la autoapărare. Dilema privind interpretarea art.51 apare în privința aspectului temporar al acestui drept și a momentului notificării. După cum a fost menționat, dreptul la autoapărare prevăzut de art.51 este unul temporar, „până când Consiliul de Securitate va lua măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale”. Clasificarea conflictelor armate după aspectul temporar – în cele de scurtă durată și de lungă durată – oferă un nou câmp de interpretare largă a unei norme internaționale *erga omnes* prevăzute de Carta ONU și dă posibilitatea de a se eschiva de la respectarea strictă a normei *jus cogens* – interzicerea aplicării forței sau amenințarea cu aceasta în relațiile internaționale. În cazul unui conflict de lungă durată, statele membre au tendința să nu înainteze o simplă notificare privind dreptul la autoapărare la începutul conflictului, dar în majoritatea cazurilor raportează separat despre fiecare episod în parte [26].

Folosirea acestei metode oferă statelor o sarcină mai mare în identificarea probelor pentru argumentarea autoapărării întru evidențierea că fiecare episod în parte reprezintă o autoapărare necesară și proporțională. O măsură mult mai acceptabilă în cazul oricărui conflict, decât să declari la începutul conflictului pentru întreaga perioadă cât va dura. O asemenea raportare frecventă a fost înregistrată în timpul conflictului dintre Iran și Irak (1980 - 1988), conflictului din Falkland dintre Marea Britanie și Argentina (1982), conflictului dintre Eritreea și Etiopia (1998 - 2000).

Recent a fost pus accentul pe rolul Consiliului de Securitate în ce privește aplicarea art.51 al Cartei ONU și coordonarea cu acesta a acțiunilor de autoapărare. De asemenea, ne-am expus și asupra caracterului temporar al dreptului la autoapărare. Prin art.2 alin.4 din Carta ONU s-a încercat nu numai să se limiteze folosirea forței în dreptul internațional, dar și să fie centralizată aplicarea forței sub egida ONU. Luând în considerație aceste tendințe, este cert faptul că prin art.51 din Carta ONU și prin stabilirea unei perioade stricte în ce privește aplicarea forței în scop de autoapărare din partea statelor se conturează o tendință a Consiliului de Securitate de a decide singur dacă astfel de măsuri de autoapărare au fost întreprinse. Însă, stabilirea acestei „hegemonii” a Consiliului de Securitate prin art.51 din Carta ONU în practică a creat diferite confuzii în privința lipsei sau prezenței unei prevederi directe și exprese care să se refere la stabilirea faptului dacă dreptul la autoapărare continuă sau încetează în anumite cazuri. Astfel, pot fi menționate două exemple răsunătoare. În timpul conflictului din Falkland din 1982, când Argentina a invadat o colonie a Marii Britanii, Consiliul de Securitate prin Rezoluția 502 din 3 aprilie 1982, stabilind că în acest caz a avut loc o încălcare a păcii, a solicitat încetarea imediată a ostilităților, retragerea imediată a tuturor forțelor argentinieni și a chemat guvernul Marii Britanii și guvernul Argentinei să identifice o modalitate diplomatică pentru soluționarea acestui litigiu [27]. Din această „doleanță” a Consiliului de Securitate nu reiese nimic clar că aceasta reprezintă o decizie privind întreprinderea „măsurilor necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale”, care ar face ca Marea Britanie să înceteze să folosească forța în sensul art.51 din Cartă. O sintagmă generală, fără măsuri concrete care pot fi etichetate în calitate de acțiuni directe din partea instituției, care prin Carta ONU și-a asumat responsabilitatea de menținere a păcii și securității internaționale. Drept rezultat, Marea Britanie a pledat că dreptul său în sensul art.51 din Carta ONU nu a încetat, întrucât Argentina, în calitate de agresor, în continuare ocupa insulele [28]. Aceeași problemă a apărut în timpul conflictului dintre Iran și Irak (1980 - 1988). La 20 iulie 1987 Consiliul de Securitate adoptă Rezoluția nr.598, prin care a dispus încetarea focului din partea ambelor părți beligerante. În pofida unui act obligatoriu al Consiliului de Securitate, Iranul nu a binevoit să execute Rezoluția Consiliului de Securitate 598 (1987), chiar dacă acesta încă la mijlocul anului 1982 și-a recuperat toate teritoriile ocupate de către Irak la începutul conflictului [29].

O situație diferită deja este înregistrată în timpul crizei din Golful Piersic în 1990, când Irakul a ocupat Kuweitul. La 6 august 1990 Consiliul de Securitate, prin Rezoluția 661, a impus sancțiuni economice în privința Irakului. Însă, este important a menționa în acest sens că tot prin aceeași Rezoluție se confirmă „dreptul inerent la autoapărare individuală ca răspuns la atacul armat efectuat de către Irak împotriva Kuweitului, în conformitate cu articolul 51 din Carta ONU” [30]. Prin această confirmare expresă statelor le-a fost oferită posibilitatea ca la sfârșitul sancțiunilor economice impuse de către Consiliul de Securitate să aplice forța în calitate de autoapărare colectivă pentru a oferi suportul necesar Kuweitului ocupat [31].

Din cele examinate este stabilită o concluzie sigură. Datorită prevederilor art.51 din Carta ONU, toate statele au ajuns la un numitor comun: în cazul unui atac armat dreptul la autoapărare este unul inerent. Însă, în acest caz apar alte controverse în privința întrebării: ce constituie conflict armat? Conceptul tradițional

recunoscut de către toate statele este că un conflict armat reprezintă o invazie efectuată de către forțele armate regulate ale unui stat pe teritoriul unui alt stat. Cu toate acestea, actualmente apar diverse întrebări care se referă la o definiție precisă a conceptului de conflict armat. Sunt opinii potrivit cărora un conflict armat poate apărea în contextul unor trăsături caracteristice ale unor arme specifice (ex.: rachetele ghidate). De asemenea, recent au apărut diverse discuții referitoare la atacurile cibernetice care sunt calificate de către unele state drept atacuri armate. Mai mult ca atât, sunt divergențe în privința nivelului de gravitate necesar pentru stabilirea unei acțiuni în calitate de atac armat. O soluție în acest sens ar putea oferi practica judiciară a Curții Internaționale de Justiție, care a luat în calcul conceptul de atac armat în unele cazuri examinate de către aceasta: cazul Nicaragua [32], cazul Platformelor de Petrol [33], Acțiunile militare pe teritoriul Congo (RDC c. Uganda) [34] și opinia consultativă pe cazul Consecințele Juridice privind construcția unui zid pe teritoriile palestiniene ocupate [35].

Evenimentele din 11 septembrie 2001 și consecințele lor au avut un impact imens asupra sistemului internațional și, într-o oarecare măsură, asupra dreptului la autoapărare. Prin folosirea dreptului la autoapărare împotriva formațiunilor teroriste comunitatea internațională a creat un precedent prin care s-a recunoscut existența dreptului la autoapărare împotriva statelor care găzduiesc formațiuni ilegale care au comis deja atacuri grave [36].

Astfel, în contextul condițiilor existente în lume încep să se contureze noi tendințe de interpretare și aplicare a unui drept de autoapărare inerent fiecărui stat. Problema cea mai mare constă în faptul că, adițional prezenței incertitudinilor privind aplicabilitatea și calificarea acestui drept potrivit unei norme exprese stabilite de către Carta ONU, apar noi amenințări la adresa ordinii internaționale care necesită o interpretare mai largă în cadrul noilor circumstanțe create.

Rezultatul este clar: noțiunea curentă de autoapărare începe să obțină un sens mai larg și este un concept mai incert decât a fost anterior.

Referințe:

1. Gray Ch. *International Law and the Use of Force*. Third Edition. - Oxford: University Press, 2008, p.114.
2. Carta Organizației Națiunilor Unite (26 iunie 1945). Disponibil - <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>. (vizitat - 2 august 2011).
3. Monitorul Oficial „Tratate Internaționale”. - Chișinău: Moldpres, 1998, vol.4, p. 53.
4. Malcom N. Shaw. *International Law*. Sixth Edition. - Cambridge: University Press, 2008, p.1131.
5. Lori F. Damrosch, Louis Henkin, Richard Crawford Pugh, Oscar Schachter, Hans Smit. *International Law. Cases and materials*. - St. Paul, MN: West Group, 2001, p.922-923.
6. Jackson Nyamuya Maogoto. *Walking an International Law Tightrope: Use of Military Force to Counter Terrorism – Willing the Ends*. Disponibil - http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=900939. (vizitat – 20 aprilie 2012).
7. Noura Erakat. *Operation Cast Lead: The Exclusive Right for Self Defense under International Law*. Disponibil - http://lawrecord.com/files/36_Rutgers_L_Rec_164.pdf. (vizitat - 2 august 2011).
8. Yoram Dinstein. *War, Aggression and Self-Defense*. Third Edition. - Cambridge: University Press, 2003, p.165-169.
9. Gray Ch. *International Law and the Use of Force*. Third Edition. - Oxford: University Press, 2008, p.118.
10. Ibidem, p.192.
11. Michael Bayers, Georg Nolte. *United States Hegemony and the Foundations of International Law*. - Cambridge: University Press, 2003, p.198-199.
12. Yoram Dinstein. *War, Aggression and Self-Defense*. Third Edition. - Cambridge: University Press, 2003, p.159.
13. *Advisory Opinion on the Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, 1996, p.96. Disponibil - <http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7495.pdf>. (vizitat - 2 august 2011).
14. Yoram Dinstein. *War, Aggression and Self-Defense*. Third Edition. - Cambridge: University Press, 2003, p.163.
15. *A se vedea* art.51 din Carta Organizație Națiunilor Unite (26 iunie 1945) – „...Măsurile luate de Membri în exercitarea acestui drept de autoapărare vor fi aduse imediat la cunoștința Consiliului de Securitate...”. Disponibil - <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>. (vizitat - 2 august 2011).
16. Gray Ch. *International Law and the Use of Force*. Third Edition. - Oxford: University Press, 2008, p.119.
17. Ibidem, p.114.
18. Noura Erakat. *Operation Cast Lead: The Exclusive Right for Self Defense under International Law*. Disponibil - http://lawrecord.com/files/36_Rutgers_L_Rec_164.pdf. (vizitat - 2 august 2011).
19. Gray Ch. *International Law and the Use of Force*. Third Edition. - Oxford: University Press, 2008, p.118.
20. *Opinia Separată a judecătorului Sir Robert Jennings în cazul Nicaragua către SUA*. Disponibil - <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6525.pdf>. (vizitat - 2 septembrie 2011).

21. Carta Organizației Națiunilor Unite (26 iunie 1945). Disponibil - <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>. (vizitat - 2 august 2011).
22. Case Nicaragua v. United States of America. Jurisdiction of the Court and Admissibility of the Application. Judgment of 26 November 1984. par. 92 – 93. Disponibil - <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6485.pdf>. (vizitat – 23 septembrie 2011).
23. Statutul Curții Internaționale de Justiție (art. 36). Disponibil - <http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=2&p3=0>. (Vizitat – 23 septembrie 2011).
24. Case Nicaragua v. United States of America. Judgment of 27 June 1986. par. 200. Disponibil - <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6485.pdf>. (vizitat – 23 septembrie 2011).
25. Gray Ch. International Law and the Use of Force. Third Edition. - Oxford: University Press, 2008, p.123.
26. Ibidem.
27. Security Council resolution 502 (3 April 1982). Disponibil - <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/435/26/IMG/NR043526.pdf?OpenElement>. (vizitat – 20 aprilie 2012).
28. Repertoire of the Practice of the Security Council. Chapter VIII (1981 - 1984). Maintenance of the international peace and security. Question concerning the situation in the region of the Flakland Islands (Islas Malvinas). Disponibil - [http://www.un.org/en/sc/repertoire/81-84/Chapter%208/81-84_08-13 Question%20concerning%20the%20situation%20in%20the%20region%20of%20Falkland%20Islands.pdf](http://www.un.org/en/sc/repertoire/81-84/Chapter%208/81-84_08-13%20Question%20concerning%20the%20situation%20in%20the%20region%20of%20Falkland%20Islands.pdf). (vizitat 20 aprilie 2012).
29. Gray Ch. International Law and the Use of Force. Third Edition. - Oxford: University Press, 2008, p.125.
30. Security Council Resolution 661 (6 August 1990). Disponibil - <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/11/IMG/NR057511.pdf?OpenElement>. (vizitat – 20 aprilie 2012).
31. Gray Ch. International Law and the Use of Force. Third Edition. - Oxford: University Press, 2008, p.125.
32. Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America). Disponibil - <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&code=nus&case=70&k=66&p3=0>. (vizitat – 20 aprilie 2012).
33. Oil Platforms (Islamic Republic of Iran v. United States of America). Disponibil - <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=0a&case=90&code=op&p3=4>. (vizitat – 20 aprilie 2012).
34. Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda). Disponibil - <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=51&case=116&code=co&p3=4>. (vizitat – 20 aprilie 2012).
35. Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory. Disponibil - <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&k=5a&case=131&code=mwp&p3=4>. (vizitat – 20 aprilie 2012).
36. Andrew Gorward-Gowers. Self-Defence against Terrorism in the Post-9/11 World. Disponibil - <http://www.austlii.edu.au/au/journals/QUTLJJ/2004/13.html>. (vizitat – 20 aprilie 2012).

Prezentat la 04.04.2012